

Лук'яник Людмила 

кандидат педагогічних наук, доцент

Рівненський державний гуманітарний університет,

м. Рівне, Україна

lukjanyk.l@gmail.com

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ У СТРУКТУРІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Анотація. У статті розглядаються шляхи формування критичного мислення сучасних учителів, удосконалення їх методичної компетентності у процесі педагогічної діяльності.

Ключові слова: критичне мислення, педагогічна обдарованість, методика навчання.

Annotation. The article considers the ways of forming critical thinking of future teachers, improving their methodological competence in the process of pedagogical activity.

Key words: critical thinking, pedagogical talent, teaching methods.

Актуальність статті. Тривалий час обдарованість ототожнювалася з виключно високим рівнем розвитку інтелекту. Однак з розвитком досліджень проблеми обдарованості опора тільки на інтелект особистості почала суперечити реальним отримуваним результатам. Однією з основних вимог до обов'язкових результатів навчання у сучасній системі освіти визначаємо уміння самостійно мислити — критично та системно. Здобувачі освіти повинні бути вмотивованими мислити критично, використовуючи те, що вони знають для покращення власного життя та життя суспільства. На потенціал розвитку критичного мислення спрямовують чинні документи - це Концепція НУШ [4] та Державний стандарт початкової освіти

[8]. Саме тому сьогодні проблема розвитку критичного мислення потребує дослідження у дидактичній площині задля розробки реальних педагогічних моделей, що можуть бути запроваджені в навчально-освітній процес закладу загальної середньої освіти.

Мета статті – розкрити критичне мислення у структурі педагогічної обдарованості сучасного педагога.

Результати дослідження. Термін «креативність» у педагогіці та психології набув поширення на заході у 60-ті роки ХХ століття після публікацій робіт Дж. Гілфорда, завдяки яким фактично народжується сучасна психологія творчої обдарованості (психологія креативності). Досліджуючи інтелектуальні здібності людини, структуру її інтелекту, Дж. Гілфорд виділив два базові типи мислення: дивергентний і конвергентний [5].

Дослідженням проблем продуктивного мислення у західноєвропейській та американській психології займалися Дж. Гілфорд [5] та М. Саллівен [5], Г. Айзенк [1; 3], П. Торренс [2], Д. Перкінс [7] та ін., у вітчизняній психології цей напрямок представлений у працях Є.С. Михайлової [5], Р.О. Павлюка [6] та багатьох інших.

Однак, як зазначає Р.О. Павлюк, згадане поняття не можна визнати чітко та однозначно визначеним, не запропоновано єдиного підходу або концепції креативності. Тільки в зарубіжній психології існує близько сотні визначень згаданого поняття, що відбивають уявлення дослідників, представлених в межах численних концепцій креативності [6].

Креативність (від лат. creatio – створення) – творчі здібності індивіда, що входять до структури обдарованості в якості незалежного чинника і характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей. На думку П.Е. Торренса, креативність означає здатність «копати глибше, дивитися краще, виправляти помилки, розмовляти з кішкою, поринати в глибину, проходити крізь стіни, запалювати сонце, будувати замок на піску, вітати майбутнє» [2, с. 26].

Креативність передбачає підвищену чутливість до визначення нових проблем, до дефіциту або протиріч знань, дій з визначення цих проблем, до пошуку їх рішень на основі висунення гіпотез, до перевірки і зміни гіпотез, до формулювання результату вирішення [2]. Розроблена П. Торренсом концепція обдарованості складається з тріади: творчих здібностей, умінь, мотивації. Творчість, у його розумінні, - це природний процес, породжуваний сильною потребою людини в знятті напруження, що виникає в ситуації незавершеності чи невизначеності. Розроблені ним на підставі власної концепції обдарованості методики діагностики креативності широко застосовуються в усьому світі під час ідентифікації обдарованих дітей. Креативність визначається і як «творчі можливості людини, що можуть виявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість в цілому або її окремі сторони» [2]. Це творчі здібності індивіда, здатність породжувати незвичні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації.

Креативність розглядається як найважливіший і відносно незалежний чинник обдарованості. Оцінюючи креативність сучасні психологи слідом за Дж. Гілфордом [5] враховують зазвичай чотири критерії. Продуктивність, або швидкість, – здатність до продукування максимально великого числа ідей. Цей показник не є специфічним для творчості, однак чим більше ідей, тим більше можливостей для вибору з них найбільш оригінальних. Гнучкість – здатність легко переходити від явищ одного класу до явищ іншого класу, часто дуже далеких за змістом один від одного. Протилежну якість називають інертністю мислення. Оригінальність – один з основних показників креативності. Це здатність висувати нові, несподівані ідеї, що відрізняються від широко відомих, загальноприйнятих, банальних.

Проте, на думку більшості дослідників, не слід ототожнювати креативність з високим рівнем інтелекту. Дослідження останніх десятиріч показали, що оцінка інтелекту традиційними методами (обчисленням IQ), не дозволяє робити висновки стосовно творчих можливостей. Творчість означає особливий

розумовий склад та особливу якість розумових процесів. Інтелектуальні здібності педагога нами виділяються як окремий компонент ядра педагогічної обдарованості, оскільки високий розвиток інтелекту є невід'ємною характеристикою вчителя і виконує у структурі його особистості окрему функцію.

При цьому нами було враховано:

1) концепцію «інтелектуального порогу» П.Е. Торренса, яка твердить, що при показниках IQ нижчих за 115-120, інтелект і креативність утворюють єдиний чинник, при IQ вище 120 здатність до творчості стає незалежною величиною, тобто немає креативів із низьким інтелектом, однак є інтелектуали з низькою креативністю [2];

2) висновки Д. Перкінса про існування нижнього порогу розвитку інтелекту для кожної професії (люди з показниками IQ, нижчими за певний рівень, не можуть оволодіти даною професією) [7].

Для педагогічної професії, за даними Г. Айзенка, середній показник IQ становить 122. Тобто, це саме той випадок, коли інтелект і креативність у структурі особистості вчителя можуть розглядатися як незалежні величини [1; 3].

Висновки. Отже, педагогічна креативність передбачає здатність до творчого пошуку, нестандартного розв'язання педагогічних задач і характеризується за цілим рядом параметрів. Вона характеризується за допомогою таких критеріїв як швидкість (продуктивність) і гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність і сміливість.

Педагогічна креативність учителя розвивається упродовж усієї педагогічної діяльності і є вирішальним чинником його просування до вершин педагогічної майстерності.

Список використаних джерел

1. Eysenck H. J., Rachmann S. The Causes and Cures of Neuroses. London, 1995. 177 p.

2. Torrance, E.P. Torrance Tests of Creative Thinking .— Scholastic Testing Service, Inc., 1974. 256 p.

3. Айзенк Г. Ю. Интеллект: новый взгляд. *Питання психології*. 2015. № 1. С. 111-131.

4. Концепція Нової української школи. URL.: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola_compressed.pdf (дата звернення: 20.12.2022).

5. Михайлова Є.С. Методика дослідження соціального інтелекту: Адаптація тесту Дж. Гілфорда та М. Саллівена: Посібник із використання. Х. СПб.: Іматон, 1996. 153 с.

6. Павлюк Р.О. Креативність як складова частина професійної підготовки майбутніх учителів. URL.: http://www.rusnauka.com/16_NPM_2007/Pedagogica/22154.doc.htm (дата звернення: 20.12.2022).

7. Перкінс Д. Психонавігація. Подорожі в часі. Psychonavigation: Technique for Travel Beyond Time. Х: ІГ «Весь», 2011. 112 с.

8. Про затвердження державного стандарту початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018. № 87. URL.: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 20.12.2022).